

Odnos Ahilejevog i Enejinog štita

U teorijskim udžbenicima književnosti, naročito u onim poglavljima koja se odnose na ep i istorijski razvoj epike, možemo naići na podatak koji govori o postepenom iščezavanju ove književne vrste koja počinje u XVIII veku, uporedo sa razvojem građanskog društva, da bi se ta „pojava“ nastavila u XIX veku; ovaj žanr više ne postoji kao dominantna literarna tvorevina u dvadesetom stoleću na prostorima kako zapadne tako i istočne Evrope, gde je malo duže opstao. Stiće se utisak da je savremeno doba, a pod tim podrazumevam period od gore pomenutog XVIII veka pa nadalje. „ukidanjem epa“ zajedničko dobro (koje je izvor pojedinačnog) stavila u obrnut odnos tako što pojedinačno postaje nadređeno opštem.

Takav međusobni odnos, iako grubo nabrojano, potkrepljuju primeri epova *Ilijada* i *Eneida* i postmoderna pesma Vistona Hju Odn „Ahilejev štit“. Na osnovu istorijskog materijala u epovima *Ilijada* i *Eneida*, moguće je rekonstruisati različite stupnjeve civilizacijskog uspona ovih drevnih kultura, ali i uočiti poneke razlike među njima, a upravo te razlike dozvolice bolje sagledavanje autentičnih kulturnih vrednosti obeju civilizacija. Baveći se poređenjema Ahilovog i Enejinog štita, Lesing je uočio da u *Eneidi* bitno izostaje opis kovanja ovog oruđa, za razliku od *Ilijade* gde imamo postupno opisan proces izrade oružja. Upravo ova nedostajuća epizoda je bitna, jer ukoliko se zagrebe ispod skrame osnovnog značenja to navodi na zaključke da su Heleni mnoštvo kulturnih uticaja kojima su bili izloženi uobličili i zadržali u sebi svojstvenom duhu, dok se celokupna kulturna baština Rimljana temelji na već postojećoj Grčkoj i tradicijama starijih civilizacija. Treba obratiti pažnju na koncentrične krugove utisnute na

štitu kod Homera. Sam prsten vezuje se za ciklično poimanje sveta karakteristično za mitski doživljaj stvarnosti. U vezi sa tim, prvi prsten prikazuje elementarno-kosmičke principe od kojih nastaje svet, ali i zavisi svakodnevni život religioznog čoveka, jer je verovanje u apsolutno način da se objasni stvarnost koja baš kao u usmenim bajkama nije razlikovala racionalno od iracionalnog. Iako je religija, kako kaže Ogist Kont, oduvek bila najvažniji integrišući faktor društva, u ono vreme je bitno determinisala čovekovo ponašanje i njegov pogled na svet. Racionalnom čoveku današnjice je pojam apsolutnog nesaznatljiv. Opisano je stvaranje neba i zemlje, nebeskih tela hijerarhijski nabrojanih na osnovu važnosti za život mitskog čoveka a to su Sunce, Mesec i Plejade i Hijade i sve to je u vezi sa kultom i religijom, kosmogonjskim mitovima. I za našu slovensku kulturu, koja nije primarno solarna, ipak nebeska tela imaju delom religiozni karakter. Stari Sloveni su se klanjali Suncu, a za vreme pomračenja koristili mesečevu vodu za ljubavne vradžbine. Anica Savić-Rebac u svojim studijama i esejima primećuje da ce se kasnija poezija grčkih liričara sedmog veka razviti upravo iz kultskih formula i da su odjeci takvih verovanja prisutni su u čitavom Homerovom epu.

Sledeći krug daje gradove; u jednom od njih je mladić sa frulom. To je i prikaz sledećeg stepena uspona, koji podrazumeva socijano-etičko uobličavanje u patrijarhalnoj zajednici, ali i je data i tradicija aeda i rapsoda kao „prasisituacije epske poezije“. Jasno je da je formiranje patrijarhalne zajednice je neodvojivo od usmenog stvaralaštva. Naredna slika se organski nadovezuje na sledeću pružanjem konkretnog opisa svađe unutar grada. Primećeno da su upravo sukobi doveli do nastanka polisa. Sledeća slika je opis sela i podele rada. Poslednji prikaz je idilično selo, u čijoj je osnovi sveopšte uspostavljanje harmonizacije sveta. Kosmičko-duhovni princip dat na početku kulminirao je razvojem društva.

Za Aristotela ono što je lepo je ujedno i ograničeno, baš kao i ovi koncentrični krugovi, i samim tim dovedeno u vezu sa ontološkim sferama. Jos kaže da pojedinačno ima smisla samo ako je deo opšteg. Čovek kao pojedinac ne vredi mnogo, pravu vrednost mu daju božanski zakoni. Individualno stremljenje zasnovano i na mističkom. Taj poredak jeste ontološke prirode, demijurg čiji je predstavnik na zemlji čovek. Nizanjem ovih slika je dat linearno-narativni tok, odnosno važnost i svest o istorijskom kontinuitetu sa kojim je čoveku smene tradicije u neraskidivoj vezi, kao i kontinuitet razvoja ljudskog uma, što je naročito bitno, jer ovi simboli dobijaju i dimenziju upravo svojsvenu Helenima kao filozofskom narodu, onima koji su odvojili mit od nauke i u tom smislu takođe vidimo evolutivno poklapanje. Treba dodati i Platonovo učenje da se čovek rađa sa znanjem o svemu, uspavanom u svesti koja se rađa procesom učenja.

Ta istaknuta samosvest, data kroz poznavanje sopstvene istorije i njene autohtonosti, dobija drugačije obličje kod Vergilija na Enejinom štiti u osmom poglavlju. Rimljani su manje filozofski, a više praktični narod, i to umnogome potkrepljuje ovaj umetnički ep koji dobrim delom jeste replika prethodnog. Kod Vergilija, Eneja nosi svoj štit ne znajući mu pravo značenje. Tomas S. Eliot ističe da samo zrela civilizacija, a to je ona koja poseduje kritički smisao za prošlost, daje zreli duh. Još navodi da je za zrelost duha neophodna svest o sopstvenoj istoriji. Iz ovoga je jasno da su Rimljani narod udaljen od samih početaka kulture, za razliku od Helena, ali i da su neminovno i preteča moderne evropske civilizacije.

Vergilije daje nepreciznu genezu vladara, meša je sa fikcijom. Piše o legendi o Romulu i Remu, sve do Avgusta. Vergilije rekonstruiše prošlost kao znak apoteoze Avgustu, ističe svoje rodoljublje, podseća na autoritet vrhovnog apsolutističkog vladara, ali i na moć Rimske imperije. Engels je pisao nepovoljno o angažovanoj književnosti kao

takvoj, ističući da prava poezija treba da izvire iz same situacije. Vergilije je živeo u doba Avgusta i zalagao se delima za njegovu restauraciju: Avgustovo ime je kruna rimske slave. Miron Flašar je zamerio Lesingu što je uočavao samo slikarske kvalitete dok je pisao o štitovima. Izmiče mu, kako navodi, simbolička uloga u celini dela, jer je rukovođen samo „plastičnošću“ i „očiglednošću“ deskripcije. Takvo svedeno tumačenje osporava mogućnost otkrivanja dubljih semantičkih vrednosti dela.

Na Enejinom štitu postoje konkretne ličnosti klasične epohe: to su vladari i legendarni junaci. Kod Homera toga nema, kao u srednjovekovnim putovanjima gde je sve unapred određeno. U tom slučaju ne možemo govoriti o pukom preslikavanju epova, jer je jasno iz prikazanog da rimski umetnički ep iako uzima iste motive sasvim je drugačije orijentacije. Istorija data u simbolima na štitu u *Ilijadi* je data retrospektivno, za razliku od *Enejide* koja je usmerena ka budućnosti, što ide u prilog angažovanoj književnosti. Eshilova drama *Prometej*, u kojoj se nameće razlika između nužnosti i slobodne volje, dobar je uvod za pesmu Vistana Hju Odna „Ahilejev štit“ u kojoj je nužnost nekadašnjeg antičkog sveta potpuno izbrisana.

Pesma Vistona Hju Odna „Ahilejev štit“ reprezentuje poimanje epa u savremenom kulturnom kontekstu tako što daje sliku dehumanizovanog sveta ogrezlog u ratu surovijem i besmislenijem od svih prethodnih. Slike modernog štita predstavljene su parcijalno, nema simbola koji bi dali neraskidivu vezu naroda sa sopstvenom istorijom.

*To što devojke su silovane, što dvojica izbodoše trećeg,
Za njega su oči te istine, jer ne čuni kada
Za svet u kom se obećanja poštuju,
Il neko da plače zato što drugi to čini.*

Nema heroja ni herojskih dela, svaki oblik ljuskog angažovanja je obezvređen. Čovek je depersonalizovan ne nalazi smisao u religiji niti bilo kakvoj duhovnoj delatnosti, sve to je izbrisano kao da nije ni postojalo. Ono što je istina za modernog čoveka u opreci je sa Homerovim ili Vergilijevim opisima štitova, ali i celokupnom odnosu prema svetu i prirodi.

Iz svega ovoga jasno je da je za klasičan ep karakteristična unutrašnja koherencija strukture dela koja je odraz spoljašnjeg viđenja sveta, ustrojenog sa kanonskim vrednostima datim u simbolima kao temeljima nacionalnih vrednosti, da bi se kasnije dalje usložnjavala unošenjem individualnih karakteristika umetničkom epu *Eneidi*, da bi doveo do konačne slike ne više tradicionalnog epa, kada je izgubio svoju osnovnu formu, funkciju i značaj, baš kao u Odnovoj pesmi.